

Türk Kültüründe At ve Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerindeki Yansımaları

The Horse in Turkish Culture and Its Reflection in the Poetry of Necip Fazıl Kısakürek

DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ SAİT YAĞAR*

Öz

Atı evcilleştiren ilk millet olarak bilinen Türklerin tarih sahnesinde kendini gösterdiği zamanlardan itibaren atlar, gündelik ihtiyaçları karşılamada işlevsellik kazanmıştır. Sosyal ve ekonomik hayatın içinde yer alan atlar dinî ritüellerin de önemli bir parçası olmuştur. Türklerin atı en çok kullandıkları yer ise savaş alanıdır. Gücü ve dayanıklılığıyla askerî birliklere büyük bir avantaj sağlayan atlar, bu alandaki üstünlükleriyle kahramanlık ve kudret sembolü hâline gelmiştir. Devletlere öncülük eden padişah ve hükümdarların çoğu zaman at üstünde hayal edilmeleri de aynı sembolizmin ifadesidir. Devlet sembollerinde kullanılması, zaman içinde atlarla ilgili pek çok deyim ve atasözünün ortaya çıkması atların Türk kültüründe kapladığı yerin büyüklüğüne işaret eder. Atlar, edebiyatın da değişmez unsurlarından biridir. Türk edebiyatının yazılı ilk örneklerinden günümüze dek farklı türlerde atların varlığına rastlanır. Kaşgarlı Mahmut, Yunus Emre, Karacaoğlu, Nef'î, Şeyh Galip, Namık Kemal, Yahya Kemal gibi pek çok yazar ve şair atları doğrudan veya dolaylı olarak eserlerinin konusu yapmıştır. Necip Fazıl Kısakürek de şiirlerinde atlara yer veren bir diğer önemli şairimizdir. *Çile'*de yer alan 18 şiirde atların izleri görülür. Çocukluğundan itibaren atlara duyduğu ilgi ve atlar hakkında kaleme almış olduğu mensur kitabı, Necip Fazıl'ın şiirlerinde atların varlığını daha ilgi çekici kılar. Makalede Türk kültüründe edebiyatında atların yeri ve önemi üzerinde durulmuş, Necip Fazıl'ın atlar hakkındaki görüşlerine değinilmiş ve son olarak şiirlerine nasıl yansıdığı incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Türk edebiyatı, Türk şiiri, Necip Fazıl Kısakürek, at, at kültürü

Abstract

Known as one of the first nations to domesticate the horse, the Turks have utilized horses functionally to meet their daily needs since their earliest appearances on the stage of history. Horses, which held an important place in social and economic life, also became a crucial component of religious rituals. However, the sphere in which the Turks most extensively employed horses was

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, alisaityagar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0364-1108.

Geliş/Arrival: 01.04.2026

Kabul/Accepted: 26.04.2026

Yayın/Published: 25.06.2026

This work is licensed under a CC
Attribution 4.0 International Licence.

© Söylem and Author(s)

Alıntılama/Cite as: Yağar, Ali Sait (2026). "Türk Kültüründe At ve Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerindeki Yansımaları". *Söylem* 11(2): 550-564

Doi: [10.29110/soylemdergi.1920582](https://doi.org/10.29110/soylemdergi.1920582)

the battlefield. With their strength and endurance, horses provided a considerable advantage to military units and, through their superiority in this domain, came to symbolize heroism and power. Sultans and sovereign rulers who led states are often imagined on horseback, which likewise expresses the same symbolism. The use of horses in state symbols, as well as the emergence of numerous idioms and proverbs related to horses over time, indicates the prominent position they occupy in Turkish culture. The horse is also an indispensable element of literature. From the earliest written works of Turkish literature to the present day, horses have appeared across various literary genres. Many prominent writers and poets, such as Kaşgarlı Mahmut, Yunus Emre, Karacaoğlu, Nef'î, Şeyh Galip, Namık Kemal, and Yahya Kemal, have addressed the horse either directly or indirectly in their works. Necip Fazıl Kısakürek is another important poet who incorporates the horse into his poetry. Traces of horses can be found in eighteen poems included in *Çile*. His lifelong interest in horses, beginning in childhood, along with his prose work devoted to them, renders the presence of the horse in his poetry even more noteworthy. This article examines the place and significance of the horse in Turkish culture and literature, discusses Necip Fazıl's views on horses, and finally analyzes how horses are reflected in his poetry.

Keywords: Turkish literature, Turkish poetry, Necip Fazıl Kısakürek, horse, horse culture

GİRİŞ

Geçmişten günümüze Türk tarihinin önemli unsurlarından biri olan atların varlığına sosyal, siyasi ve iktisadî hayatın çeşitli alanlarında rastlamak mümkündür. Atlar, manevi hayatın ve dinî ritüellerin de bir parçası olmuştur. Göçebe yaşamın hüküm sürdüğü dönemlerde gündelik hayatın ihtiyaçlarını karşılamada işlevsellik kazanan, coğrafi şartların güçleştiği yerlerde ulaşımın sağlanmasına hizmet eden atların en çok kullanıldığı alan ise savaş meydanları olmuştur. Askerî birliklere sağladığı avantajlarıyla fetihlerin gerçekleşmesinde büyük pay sahibi olan atlar, Türk kültüründe zafere ortaklık eden bir figür olarak düşünülmüş ve kahramanın yoldaşı olarak görülmüştür. Türklerin tarihinde uzun yıllar boyunca mevcudiyetini ve önemini muhafaza eden atlar, kültür ve medeniyet dairesinde de varlığını korumuş, Türk edebiyatının çeşitli dönemlerinde sürekliliğini devam ettirmiştir.

Yazılı ilk edebî ürünlerimizden bugüne gelene kadar pek çok yazar ve şairin eserlerinde atları doğrudan veya dolaylı olarak işlediği gözlemlenir. Kaşgarlı Mahmut, Yunus Emre, Köroğlu, Karacaoğlu, Nef'î, Şeyh Galip gibi isimler eserlerinde atlara yer veren başlıca isimlerdir. Modern Türk edebiyatında ise Namık Kemal, Yahya Kemal, Faruk Nafiz, Arif Nihat Asya gibi yazar ve şairlerin eserlerinde atların izlerine rastlanır. Necip Fazıl, şiirlerinde atları işleyen bir diğer isimdir. Necip Fazıl'ın biyografisi ile *At'a Senfoni* adlı müstakil kitabı, şiirlerini daha ilgi çekici hâle getirir.

Necip Fazıl, modern Türk edebiyatının üzerinde en çok konuşulan ve hakkında çalışma yapılan isimlerindendir. Atları çok seven, konu hakkında müstakil bir kitap kaleme alan Necip Fazıl'ın şiirlerinde atların işlenişini ele alan ayrıntılı bir çalışmanın yokluğu ise dikkati çeker. Daha önce yapılan çalışmalar, bu boşluğu dolduracak nitelikte değildir. Hasan Çebi, bütün yönleriyle Necip Fazıl'ın şiirlerini incelediği çalışmasının "Hayvanlarla Alakalı Unsurlar"ı (1987, s. 232-239) ele aldığı bölümde Necip Fazıl'ın şiirlerinde geçen hayvan isimlerini tespit etmiştir. Çebi, şiirlerde

en çok ismi geçen hayvanların olumsuz yönleriyle ‘köpek’ ve olumlu yönleriyle ‘at’ olduğuna belirtir. Fakat Necip Fazıl’ın edebî hayatında atların yerine dair aydınlatıcı ifadeler yer vermemiştir. Necip Fazıl, makalede ayrıntılı bir şekilde değinileceği üzere atların tarihini ve kültürünü ele aldığı *At’a Senfoni* isimli mensur bir eser kaleme almıştır. Mustafa Güneş *At’a Senfoni* hakkında tanıtıcı nitelikte bir yazı kaleme alır (2014). Yakın bir zamanda Âtîf Bedir de aynı eser üzerine benzer çerçevede bir yazı yayımlar. Bedir, söz konusu kitapta Necip Fazıl’ın “mitolojiden destanlara, destanlardan masallara ve masallardan efsanelere ve en nihayetinde, edebiyata varıncaya kadar atın insan hayatında nasıl yer ettiğini” (2021, s. 50) anlattığından bahseder. Makalede ele alınan konuya en yakın çalışma, Bekir Oğuzbaşaran’ın köşe yazısıdır (2016). Şairin çocukluğundan itibaren başlayan at sevgisinden, gençliğinde arkadaşlarının ona “prens” şeklinde hitap ettiğinden bahseden, Necip Fazıl’ın *At’a Senfoni*’deki cümleleriyle yazısını destekleyen Oğuzbaşaran, Necip Fazıl’ın şiirlerinde de atları işlediğine dikkat çekmiştir. Modern Türk şiirinde hayvan imgesi üzerine kapsamlı bir çalışma yapan Fatih Özdemir, Necip Fazıl’ın “arı bal yapar, fakat balı izah edemez” cümlesinden hareketle şair üzerine poetik bir okuma gerçekleştirir. Necip Fazıl’ın korku, vehim, hayret, nefis, ölüm gibi kavram ve duyguları anlatmak için hayvanlara başvurduğunu belirten Özdemir, köpek, örümcek, kuş ve kedi imgelerinin şiirlerdeki yerine değinmiş, atların ele alındığı birkaç şiir üzerinde durmuştur (2022, s. 169-181).

Necip Fazıl *At’a Senfoni*’de geçmişten günümüze edebiyatta atların nasıl ele alındığına dair panoramik bir bakış sunar. İlgili bahis altında “bu eseri bir başkası kaleme alsaydı ve böyle bir fasıl açsaydı Necip Fazıl’ın şiirlerinden bahseder miydi, bilmem” (2024, s. 38) ifadelerini kullanır. Şairin sorusuna cevap niteliğindeki bu çalışmanın amacı Necip Fazıl’ın şiirlerinde atların varlığını ortaya koymak ve hangi yönleriyle işlendiğini göstermektir. Öncelikle Türk kültür-edebiyatında atların yeri ve önemi üzerinde durulacak, daha sonra Necip Fazıl ve mensur eseri *At’a Senfoni* hakkında bilgi verilecektir. Son olarak şiirlerinde biyografisinin ve fikirlerinin bir yansıması olarak atların nasıl ele alındığı incelenecek, geçmişten günümüze Türklerin hayatında yer edinen atların 20. yüzyıl itibarıyla şiir platformunda da varlığını koruduğu gösterilecektir.

1. TÜRK KÜLTÜRÜNDE AT

Tarih boyunca atlar, köklü bir geçmişe sahip Türk milletinin hayatındaki temel unsurlardan biri olmuştur. Uzun yıllar bozkırda göçebe bir yaşam sürdürmek, atları Türklerin gündelik ihtiyaçlarını karşılayan bir vasıta hâline getirmiştir. Atların savaşlarda askerî birliklere avantaj sağlaması ve coğrafi şartların zorlu olduğu bölgelerde ulaşımı kolaylaştırması onları değerli bir varlık hâline getirmiştir. Atlar, yalnızca sosyal ve siyasî alanda değil, iktisadî hayatta ve dinî ritüellerde de tarih boyunca Türklerin hayatında önemli bir yer tutmuştur.

İbrahim Kafesoğlu, W. Koppers ve W. Schmidt gibi araştırmacıların ulaştığı sonuçlardan hareketle Türklerin atı ehlileştiren ve ata binen ilk kavim olduğuna dikkat çeker (1983, s. 208). Atlarla kurulan münasebet sosyal hayatın hemen her alanına yayılmıştır. Sürüler hâlinde yetiştirilen atların etleri ve sütlerinden faydalanılması, yeri geldiğinde satışı yapılarak kâr edilmesi (Durmuş, 2021, s. 2) atları Türkler için yalnızca sosyal hayatın değil ekonomik hayatın da değişmez bir unsuru yapmıştır.

Atlara hem gündelik hayat pratiklerini karşılamadaki önemi hem de kendisiyle kurulan manevi bağ dolayısıyla kutsallık atfedilmiştir. Atlar, kadın ve silahla birlikte Türklerin hayatlarının vazgeçilmez unsurlarını teşkil eder (Çubukçu, 1987, s. 51). Türklerde at, kadın ve kılıcın kutsal kabul edildiği düşüncesi bugün de varlığını korur.

Türk tarihinde at kurban etmenin pek çok örneği bulunur (Durmuş, 2021, s. 7). Eski Türk mezarlarında daima at iskeletlerine rastlanması (Orkun, 1954, s. 12) atların Türk dinî ritüellerinin önemli unsurlarından biri olduğuna işaret eder.

Türklerin atları en çok kullandıkları yer savaş alanıdır (Durmuş, 2021, s. 9). Atlar, gücü ve dayanıklılığı, savaşlarda düşman gücüne karşı süvariye avantajlı kılan çeşitli yönleriyle tarih boyunca en önemli askerî vasıtalarından biri olmuştur. Seçkin kahramanların özel atlara bindirilmesi, savaşlarda kazanılan zaferlere atların da ortak edilmesi, ölüm durumunda özel merasimle defnedilmeleri (Caferoğlu, 1953, s. 203-204) Türk askerî tarihinde atlara verilen önemi gösteren ayrıntılardır. Tarih boyunca kurulmuş devletlere öncülük eden kağan, hükümdar ve padişahların aynı zamanda savaşçı birer asker oluşları, söz konusu hükümdarların çoğu zaman at üstünde hayal edilmeleri, bazılarının kendilerine ait özel atlarının olduğunun bilinmesi Türk tarihinde atların kapladığı yerin büyüklüğüne işaret eder.

Atlar, Türk mitolojisinde adı en çok geçen hayvanlardandır. Türklerle ilgili pek çok efsane ve destanda at, sahibinin yakın arkadaşı ve zafer ortağı sayılmış, en değerli varlığı olarak görülmüştür. Atlar savaş meydanında sağladığı avantajlar dolayısıyla kuvvet ve kudret simgesi olmuş, at sürüleri ise zenginlik belirtisi olarak yorumlanmıştır (Çoruhlu, 1999, s. 156).

Atlari binek hayvanı olarak kullanan Türkler, at üzerinde gerçekleştirilen sporların doğmasına ve gelişmesine de zemin hazırlamıştır (Durmuş, 2021, s. 3). Bugün hız, dayanıklılık ve akrobasiye dayanan atlı sporun çeşitli branşları, Türklerin yaşadığı coğrafyalar da dâhil olmak üzere dünyanın birçok yerinde icra edilmeye devam etmektedir.

Tarih boyunca siyasi ve sosyal hayatta mühim bir yeri olan atlar, görselliğin önem kazandığı son dönemde ülkelerin ve partilerin kendilerine seçtikleri bir sembol olmuştur. Günümüz Türk Cumhuriyetlerinden Kazakistan ve Türkmenistan, devletlerinin sembolü olarak atı seçmişlerdir. Türkiye’de de ise kır at, Demokrat Parti, Doğru Yol Partisi ve Adalet Partisi’nin kendilerine seçtikleri bir sembol olmuştur (Gürsoy, 1995, s. 165). Türk tarihi boyunca ata atfedilen soyluluk, öncü olmak, cesur olmak gibi pek çok olumlu niteliği, atları siyasi arenanın da vazgeçilmez unsurlarından biri hâline getirmiştir.

Hayatın hemen her alanında karşılaşılan ve geniş bir etkileşim ağını meydana getiren at kültürü, zaman içerisinde kalıplaşmış birçok deyim ve atasözünü meydana çıkarmıştır. “At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır”, “at sahibine göre kişiler”, “atı alan Üsküdar’ı geçti”, “at binenin, kılıç kuşananın...” gibi atasözleri; “at koşturmak”, “at başı gitmek”, “at oynatmak” gibi deyimler bugün hâlâ bilinen ve bir kısmı kullanılan ifade kalıplarıdır.

2. TÜRK EDEBİYATINDA AT

Tarihsel süreç içerisinde sosyal, siyasî ve ekonomik alanda boy gösteren, dinî ritüellerin önemli bir parçası olan, bugün dahi farklı şekillerde mevcudiyetini koruyan at kültürünün edebî

eserlerde de kendine yer bulması kaçınılmazdır. Orhun Yazıtlarında Kül Tigin'in bindiği atların isimlerinden bahsedilişi (Caferoğlu, 1953, s. 204) yazılı ilk metinlerden itibaren atları işleyen veya atlardan bahseden eserlerin varlığına işaret eder. *Divanü Lügati't-Türk'te* "at, Türk'ün kanadıdır" ifadesi geçer (Çınar, 1995, s. 147). Yunus Emre'nin beyitlerinde at, maddi güç ve iktidarı sembolize eder (Güneş, 2014, s. 333). Dede Korkut kitabında kahramanların atlarıyla birlikte anıldığı, atların inançların bir parçası hâline geldiği, atlarla ilgili hikmetli sözlerin kullanıldığı görülür. Atlar hem gündelik hayat hem de ölüm sonrası inanışların söz konusu olduğu pek çok motifin konusudur (Gökyay, 2007, s. 1173-1190).

Âşık şiirinin önemli temsilcilerinden Koroğlu, Dadaloğlu, Karacaoğlu gibi isimler başta olmak üzere pek çok halk şairinin doğrudan at konusunu işleyen şiirleri bulunmaktadır (Çavuşoğlu, 2007, s. 104).

Klasik edebiyatta atlar için yazılan kaside veya mersiyelere "rahşiye" denir. Edebî ıstılah olarak rahşiye, Türk edebiyatına has bir türdür (Bilgin, 1995, s. 276). Kudret, güç ve güzellik sembolü olan atlara yakıştırılan vasıfların hepsi olumludur. Yürüyüşü ve hızı gibi çeşitli yönleriyle ele alınan atlar, rahşiyelerde genellikle klasik şiirin soyut dünyasına paralel olarak mübalağalı bir şekilde tasvir edilir (Kaya, 2017, s. 95). Nef'î, Ahmed Paşa, Tâcizâde Cafer Çelebi, Azmizâde Hâletî, Şeyh Galip gibi birçok şair rahşiye kaleme almıştır (Kaya, 2017, s. 87).

Atlar modern Türk edebiyatında da varlığını korumaya devam etmiştir. Edebiyatımızın tarihî roman türünde yazılmış ilk örneği kabul edilen *Cezmî*'de şair mizaçlı asker Cezmî'nin binicilikte gösterdiği maharet ve atıyla gösterdiği kahramanlıklar kurgu içinde mühim bir yer kaplar. Türk edebiyatının en bilindik şiirlerinden olan "Han Duvarları" "*Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç şakladı*" (1969, s. 3) mısraıyla başlar. Faruk Nafiz'in "Yolcu ile Arabacı" (1969, s. 13) şiirinde at, köyde kendisini bekleyen nişanlısına bir an önce varmak isteyen yolcunun ulaşımına hizmet eder. Faruk Nafiz'in atlar üzerine kaleme alınan en dikkat çekici şiirlerinden biri "At" başlığını taşır (1969, s. 19-20). Millî Mücadele yıllarında kaleme alınan şiirde at, gururlu ve asil olmasıyla öne çıkmış, kahramanlığına vurgu yapılmıştır.

Akıncılar Osmanlıda fetihlere öncülük yapan ve keşif görevi üstlenen, üstün hareket kabiliyetine sahip askerî birliklerdir. Onlara bu imkânı sağlayan şüphesiz at üstünde olmalarıdır. Yahya Kemal'in "Akıncı" şiiri, hemen herkesin bildiği "*Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik; / Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!*" (2025, s. 57) mısralarıyla başlar. Yine Yahya Kemal'in "*Bizdik o hücumun bütün aşkıyla kanatlı / Bizdik o sabâh ilk atılan safta yüz atlı*" mısralarıyla başlayan "Mohaç Türküsü", koşan atların, nal seslerinin ve kişnemelerin eksik olmadığı bir metindir. Bayrak şairimiz Arif Nihat Asya'nın "Destan" şiirinde de nalları altından olan atlar akından akına koşup zaferler getirir (2020, s. 9). Cahit Külebi'nin şiirlerinde ise atlar savaş veya kahramanlık sembolü olmasından çok Anadolu insanının yoldaşı olarak işlenir (Özdemir, 2022, s. 162).

Türk edebiyatında atları ele alan eserler elbette bunlarla sınırlı değildir. Necip Fazıl'ın düşünce dünyasında ve şiirlerinde at bahsine geçmeden önce Türk edebiyatına geniş bir perspektiften bakılmıştır. Geniş kapsamlı bir taramayla atları eserinin konusu yapan daha pek çok romancı, şair tespit edilebilir.

3. NECİP FAZIL VE AT'A SENFONİ

Necip Fazıl, çocukluğundan itibaren atlara büyük ilgi duymuş, binicilik yapmış ve atlarla ilgili hemen her konuyu yakından takip etmiştir. Bu ilgi, şairi *At'a Senfoni* adlı mensur eseri kaleme almaya kadar götürmüştür. *At'a Senfoni*, Necip Fazıl'ın atlar hakkındaki görüşlerini yakından takip edebileceğimiz bir eser olduğu gibi şiirlerinde atların varlığını da dikkat çekici hâle getirir.

Necip Fazıl'ın atlara olan ilgisini bilen Ahmet Hamdi Tanpınar, bir yazısında şair için “*her hayat davetinin önünde, yelesi taze ve keskin bir bahar kokusu ile kabarmış bir küheylan gibi, burun delikleri açılıp kapanarak şahlanan bir genç adam*” benzetmesinde bulunur (Yorulmaz, 2015, s. 135). Zaman zaman Necip Fazıl'ın kişiliğini tanımlayacak bir unsur hâline gelen at sevgisinin kaynağı çocukluk yıllarına dayanır. Necip Fazıl'ın annesiyle Erzurum'a, polis müdürü bulunan dayısının yanına gittiği yıllar, atlara olan ilgisinin başladığı zamanlardır. Otobiyografik kitabı *O ve ben'*de bu ilgi tohumunun nasıl atıldığını anlatır:

Arabamız, daha doğrusu birçok arabanın sahibi, aynı zamanda bir eşkiya çetesine kumanda ettiği söylenen Tevfik, rahvan bir atla yanımızdan gidiyor ve araba sürücüsünün yanına geçip beni atına bindiriyor... İşte bende at merakını uyandıran ilk vesilelerden biri... Bu at ilgisi, Erzurum'da, konağımızın ahırına bağlı bir ata boyuna binmek, ondan sonra süvari zabiti üniformasını taşıyacağım günlerde büsbütün azmak ve oturduğum bahçelik ve kırılık semtlerde daima ahırında bir, hatta iki soylu atı bulundurmak suretiyle 60 yaşına kadar benden ayrılmadı. (1992, s. 50-51)

Erzurum'da bulunduğu zamanlar sık sık at binen,¹ zaman zaman düşme tehlikesi geçiren Necip Fazıl daha çocukluğunda atlara büyük bir sevgi besler. Bu sevgiyi ömrü boyunca sürdüren şair, *At'a Senfoni*'nin takdim yazısında “dokuz yaşında ata bindim, ve yalan olmasın, bir daha inmedim” ifadelerini kullanır.² *At'a Senfoni*, ilk baskısı 1958'de Türkiye Jokey Kulübü tarafından yapılan mensur bir eserdir.³ Hem ansiklopedik bilgiler içermesi hem de öznel bir üslupla, serbest bir tarzda kaleme alınması eserin türüyle ilgili farklı yorumların yapılmasına zemin hazırlamıştır. Âtîf Bedir “inceleme türünden bir eser gibi kaleme” alındığından bahsederken (2021, s. 50) Metin Önal *At'a Senfoni* için tür olarak herhangi bir tasnife girmesinin mümkün olmadığını belirtir (Mengüşoğlu, 2022, s. 169). *At'a Senfoni*'yi tanıtıcı nitelikte bir yazı kaleme alan Mustafa Güneş ise eserin türü hakkında yorum yapmaz (2014). Necip Fazıl kitabın takdiminde “*At'a Senfoni, yahut atın romanı... Tarihi, felsefesi, her şeyi içinde*” derken türü itibarıyla eserin çok yönlülüğüne açıklık getirmiş olur. Aynı takdimi mizacına uygun iddialı söylemiyle bitirir: “Bütün dünya at edebiyatında, atı bu kadar cepheden kavramaya teşebbüs etmiş başka bir eser bulunup bulunmadığı hükmüyle beraber, her takdir ölçüsünü at âşıklarına havale ediyorum” (Kısakürek, 2024).

At'a Senfoni'yi deneme sınıfında değerlendirmek mümkündür; ancak bir araştırma titizliğiyle kaleme alınan eserde ansiklopedik bilgilere de yer verilmiştir. Necip Fazıl atın tarihçesiyle ilgili

¹ Necip Fazıl'a göre “ata binilmez, ata yükselir” (2024, s. 6).

² Necip Fazıl'la ilgili hatıralarda onun at sevgisinden bahsedilmiş, şairin eline geçen her fırsatta at satın aldığı dile getirilmiştir: “*Atadan, babadan kalma bir at sevgisi vardı. Eline topluca bir para geçti mi, iyi cins bir at alıyor, ona bakmak için bir de seyis tutuyor, bir yığın masrafa giriyordu.*” (Ediboğlu, 1968, s. 59).

³ Lütfü Şehsuvaroğlu, Necip Fazıl'ın “bir zenginler kulübü” olan Jokey Kulübü'ne kitap hazırlayarak at tutkusunu ranta çevirdiği yönünde suçlandığından bahseder (2003, s. 264).

bilgiler verdiği gibi şahsî düşüncelerini sık sık dile getirmiş, öznel değerlendirmeler yapmaktan çekinmemiştir. Tarihsel süreçte atın ortaya çıkışı, atın ehlîleştirilişi, insanlık tarafından kullanılışı, savaşlardaki büyük etkisi gibi konulara değinen şair ‘safkan’ atların gelişimini, Arap atı ve İngiliz atı gibi türlerin özelliklerini de ele almıştır. Bu durum eserin türü hakkında kesin bir hüküm vermeyi güçleştirir.

Ayet ve hadislerle atların kutsiyetine deliller getiren Necip Fazıl edebiyat ve sanatta da atların izini sürer. Kitapta Arap şairlerinden, Klasik edebiyattan örnekler verilmiş, masal ve folklor dünyasında atların varlığından söz edilmiş, atların söz konusu edildiği vecize ve mesellere değinilmiş, Batı edebiyatında da atların edebî eserlere ilham verdiğiinden bahsedilmiştir. Necip Fazıl, atların geçmişten günümüze şiirin değişmez unsurlarından biri olduğunu iddia eder:

Eğer en eskisinden en yenisine kadar dünya yüzüne bin şair gelmişse, bunun en aşağı dokuz yüzü attan bahsetmiş, üç yüzü de atın binbir cepheli estetiğinde binbir tahassüsün remzini bulmuş ve ata tutulmuştur. Edebiyatın ana temalarından ölüm, hasret, gurbet, yolculuk, kahramanlık, aşk ve ideal, kendi plastik kalıplarına en fazla atı dökmüştür. Şahlanan at, çırpınan at, sıçrayan at, duran at, toprağı eşeleleyen at, alabildiğine koşan at, ayrı ayrı sayısız tahassüslerin tercümanı... (Kısakürek, 2024, s. 34)

Necip Fazıl’ın verdiği oranlar, şüphesiz atlara verilen değerin ve at sevgisinin beslediği mübalağa unsurlarıyla süslüdür; fakat bu, atların çok eskiden beri edebiyatı/sanatı beslediği gerçeğini değiştirmez. Necip Fazıl’a göre atlar, ulaşım veya yük taşıma gibi gördüğü kaba işler dolayısıyla yeri doldurabilir bir vasıta. Fakat “bedî” cephesi ve estetik tarafıyla “hiçbir şekilde rakip kabul etmez bir şahsiyet” abidesidir (2024, s. 13). *At’a Senfoni*’de atların plastik sanatların konusu ve nesnesi olması, çağlara göre değişen akımlar ve atın işleniş şekilleri de ele alınır.

Atların tarih boyunca en dikkat çekici özelliği savaş meydanlarında askerî birliklere sağlamış olduğu imkânlardır. Necip Fazıl da padişahlar, hükümdarlar ve atlarından örnekler vermiş, atların birer kahramanlık sembolü olduğuna vurgu yapmıştır. Hz. Peygamber’in atlarından biri olan “Necib” ismini taşımanın ise kendisi için en büyük rütbe olduğunu dile getirmiştir (2024, s. 51).

Necip Fazıl’ın *At’a Senfoni*’de üzerinde durduğu son konu at yarışlarıdır. “Onlarda Yarış” başlığıyla başta İngiltere olmak üzere Batıda at yarışlarının tarihçesi ve önemli yarışlar üzerinde durulmuştur. “Bizde Yarış” başlığı altında ise ülkemizdeki yarış faaliyetleri ele alınmıştır. Necip Fazıl, pek çok konuda olduğu gibi yarış mevzusunda da Batıdan 2-3 yüzyıl geride oluşumuza hayıflanır. Kitabın ilk basımını üstlenen Türkiye Jokey Kulübü’nün kurulma aşamasını anlatan şair, uygun zemin olmasına karşın ülkemizde yarışların pek çok yönden istenen seviyede olmadığına dikkat çeker (2024, s. 185).

1950’li yılların şartlarını düşünerek bir değerlendirme yapan Necip Fazıl, yetiştirme şartları, kullanım yöntemleri, tarihî ve kültürel önemi gibi yönler göz önüne alındığında atlara gereken değerin verilmediği kanaatindedir:

İnsanı tamamlamak ve ondaki kahramanlık mefkûresine alem olmak için yaratılan, Allah ve Resulü tarafından övülen, rüya perdesini bile yakacak kadar asil ve bedî çizgiler taşıyan, güzel sanatları ürperten, tarihte her milletin zafer ve şeref armasında motifleşen, ‘safkan’ teknesinde yoğrulan, hipodromlarda muhtaç olduğu prens iş zeminini bulan, sırtına binmiş bunca insan hırsına rağmen ebedî ismetini muhafaza eden ve nihayet tek ıstıfa kaynağı olarak yarış yerinde heykelleşen at, bütün dünya ile beraber memleketimizde, yani onu ilk defa çıkarıp insanlığa takdim edenlerin yurdunda pek mahzundur. (2024, s. 199-200)

Çocukluğundan itibaren atlara büyük bir hayranlık besleyen Necip Fazıl, *At'a Senfoni* ile atlar hakkındaki pek çok konuya değinmiş, fikirlerini dile getirmiştir. Atların daima insanla birlikte var olacağını düşünen şair, bunu “cihanda hangi inkılâp olursa olsun, at ve insan birbirinden ayrılmaz; yeryüzünü su kaplasa, birbirine sarılmış olarak beraber yüzerler ve beraber boğulurlar” (2024, s. 191) sözleriyle ifade eder.

At'a Senfoni, dönemin süreli yayınlarından *Yarış ve Yetiştiricilik*'te de yer bulur. “Atçılık edebiyatımızın kazandığı bu eser, gerek üslup gerekse muhtevası itibariyle büyük bir kıymet taşımaktadır” notuyla *At'a Senfoni*'nin yayımlandığı okuyucuya duyurulur. Yazıda kitabın içinden bazı bölümlere yer verilir (1958).

Kitabın ilgi çekici yanlarından biri, “senfoni” kelimesiyle Necip Fazıl'ın şiiri arasındaki ilişkidir. Senfoni, bir Batı müziği formunun adıdır. Orkestra için düzenlenmiş birkaç bölümden meydana gelen uzun beste anlamını taşıyan senfoni, çeşitli unsurlardan oluşan ahenkli bir bütünü temsil eder. *At'a Senfoni* de atın her yönünü ele alan çok sesli bir eserdir. Bilindiği üzere şair önce *Sonsuzluk Kervanı*, daha sonra *Şiirlerim* adları altında topladığı şiirlerini daha sonra *Çile*'de bir araya getirmiştir. Bugün bütün şiirleri toplu olarak *Çile*'de yer alır. Kitaba ismini veren “Çile” şiiri ise ilk defa 1939'da *Yeni Mecmua*'da “Senfoni” adıyla yayımlanmıştır. Daha sonra “Senfonya” adını alan şiir 1947'den itibaren “Çile” adıyla yayımlanmaya başlar ve bütün şiirlerinin toplandığı kitaba isim olur (Okay, 2014, s. 100). Atlar hakkında müstakil bir kitap kaleme alan Necip Fazıl, şiirlerinde de onlara yer vermiştir.

4. NECİP FAZIL'IN ŞİİRLERİNDE AT

Çocukluğundan itibaren atlara büyük ilgi duyan, atlar karşısındaki hayranlığını kaleme aldığı mensur eseri *At'a Senfoni*'yle süsleyen Necip Fazıl'ın şiirlerinde de atlara büyük yer ayırdığı görülür.⁴ Necip Fazıl'ın doğrudan veya dolaylı olarak atları metnin konusu hâline getirdiği 18 şiiri vardır. “Köroğlu” şiirinin 1923, “Bayram” şiirinin 1982 tarihini taşıdığı göz önünde bulundurulursa şairin edebî hayatının başlangıcından ömrünün sonuna kadar atlara ilişkin şiirler kaleme aldığı söylenebilir.

Tarih boyunca hayatın pek çok sahasında karşılaşılsa da Türklerin atları en çok kullandıkları yer savaş alanı olmuş, atlar diğer bütün özelliklerinden daha çok askerî sahadaki avantajları ve kahramanlıklarıyla öne çıkmıştır. Necip Fazıl'ın şiirlerinde de atların daha çok bu yönleriyle ele alındığı görülür.

“Köroğlu” şiirinde metnin kahramanı, atın dizginini ayarladıktan sonra dağlara doğru yol alır:

Sırmalı cepkeni attı koluna,
Tek elle dizgini gerdi Köroğlu.
Tozlarla atılıp dağın yoluna,
Yeşil muradına erdi Köroğlu. (Kısakürek, 2021, s. 386)

Halk hikâyelerinin ve Türk destan geleneğinin önemli temsilcilerinden biri olan Köroğlu, 16. veya 17. yüzyıllarda yaşadığı düşünülen, zalimlere başkaldıran, yiğitliği ve adaleti temsil eden efsanevi halk kahramanıdır. Köroğlu'ndan bahseden hikâyeler masal ve efsane unsurlarıyla

⁴ Mustafa Durak, atların Necip Fazıl için bir kaçış alanı olduğundan bahseder. At sevgisi, şairin iç sıkıntılarından arınmasına hizmet eden huzuru sağlamaktadır (2007, s. 149).

zenginleşmiştir. Bunlardan biri de Köroğlu'nun ünlü kır atıdır. Onun en iyi yardımcısı olan kır at fersahlarca koşabilen, gerektiğinde kılık değiştiren, sahibinin dilinden anlayan tılsımlı bir hayvandır (Sümer; Albayrak, 2002, s. 269). Köroğlu'nun mekânı dağlardır. "Köroğlu" şiirinde de kahraman, dağlar etrafında ele alınır. Şiir metni Köroğlu'nun atıyla birlikte dağlara doğru yol almasıyla başlar. Necip Fazıl, *At'a Senfoni'*de de at ve kahramanlık arasındaki ilişkiye değinir: "Anadolu folklorunda at, Türkün etine ve kemiğine, ruhuna ve ciğerine kaynamış ve insanı kahraman ve faziletli tarafıyla göstermek vazifesini üzerine almıştır." (2024, s. 33)

Kır at motifine "O Zeybek" (2021, s. 385) şiirinde de rastlanır. Zeybeğin ölümü ardından duyulan üzüntüyü ele alan şiir bir mersiye karakteri taşır. Zeybeğin ölümüyle birlikte han kaybolmuş, hancı yok olmuş, konuk sahipsiz kalmıştır. Kahramanımızın yoldaşı olan kır at da zincirlenmiştir. Kahramanın ölümü ardından atın özgürlüğünü kaybetmesi, Türk kültüründe at ve binicisinin bir bütün olduğu düşüncesini hatırlatır. Birkaç silahlı köy delikanlısı tarafından vurulan zeybeğin ölümü, bir kahramanın dünyaya veda edişini sembolize edecek şekilde kurgulanmıştır. Zeybek, bilindiği üzere Batı Anadolu efelerine verilen bir isimdir. Zeybeklerin geleneksel toplumlara özgü cömertlik ve kahramanlık gibi değerleri temsil ettiği bilinmektedir (Lüleci, 2022, s. 140). Zincirlenen kır at, bu kahramanın yoldaşı olarak şiirde görünür. Kır at motifi başka şiirlerde de okur karşısına çıkar. "Nakarat" (2021, s. 269) şiirinde kişneyen kır at, "Kervan" (2021, s. 434) şiirinde yolculuğa çıkan kervana öncülük eder.

Necip Fazıl'a göre at "ebediyet fatihi insanın göz ve estetik plânında, bütün çizgileri, hareketleri ve kabiliyetleriyle en ihtişamlı kahramanlık" sembolüdür (2024, s. 10). Bu sebeple bütün kahramanlar at üstünde hayal edilirler. "Kafiyeler" şiirinde "Sanatsız / Papağan / Neden çok; / Ve atsız / Kahraman / Niçin yok?" (2021, s. 262) derken şair bu düşüncesini vurgular. "Kaldırımlar 2"de (2021, s. 159) sonsuz mesafelerin üstünden aşması gereken yağız atlı süvariye atını koşturması telkin edilir. Yağız atlı süvari, söz konusu metinde yine kahramanlığıyla öne çıkar.

"Canım İstanbul" şiiri İstanbul'un tarihî ve kültürel güzelliklerini ele alan, İstanbul sevgisiyle dolu bir metindir. Kır at, bu şiirde de kahramanlık yönüyle bağdaştırılarak görünürlük kazanır. İstanbul'un surları ve kubbelerinden bahsedilirken "bulutta şaha kalkmış Fatih'ten kalma kır at" (2021, s. 167) mısraıyla gökyüzünde beliren at silüeti tasvir edilir. Tarih boyunca hükümdarlar/padişahlar kahramanlıklarıyla ilgili olarak daima at üstünde hayal edilmişlerdir. Özellikle yaptıkları fetihlerle anılan isimlerde bu durum daha belirgindir. İstanbul'u fetheden Fatih Sultan Mehmet'i beyaz atının üstünde tasvir eden tablolar buna işaret eden en güçlü delillerdir. Atlar, aynı zamanda bir güç ve kudret sembolüdür. "Canım İstanbul" şiirindeki imge dünyası, böyle bir "kahramanlık mefkûresi" etrafında okunmalıdır. Necip Fazıl'a göre bu mefkûre, en güzel ifadesini atın üstünde bulur:

İnsan ruhuna her sahada en yakıcı incizabı aşılayan kahramanlık mefkûresi, at üzerindeki insanda ifadesini bulduğu kadar, ne taht, ne kürsü, ne de Ehamların tepesi, hiçbir şekilde üzerinde heykelleşemez. Onun içindir ki, madde fatihlerinin hepsi, Tiran'lar, Sezar'lar, hanlar, hakanlar, kumandanlar, başbuğlar, liderler, gözümüzün önünde hep atlı olarak yaşarlar. (Kısakürek, 2024, s. 10-11)

Necip Fazıl'ın şiir dünyasında İstanbul, tarihî ve kültürel özellikleriyle öne çıkan bir şehir değildir. "Canım İstanbul" şiiri ise bunun istisnalarındandır. "Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar; / Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar" (2021, s. 166) mısralarıyla başlayan şiir

1963 tarihini taşır. Mustafa Miyasoğlu, bu şiiri 1960 ihtilalinden sonraki çalkantılı süreçte geçmişe ve tarihe sığınmanın sonucu olarak değerlendirir (1993, s. 169-172). Fatih'ten kalma kır at, şiirdeki görkemli İstanbul atmosferini süsleyen ve geçmişle bağları kuvvetlerinden bir kahramanlık unsuru olarak yer alır.

Necip Fazıl'ın şiirlerinde atların ağırlıklı olarak kahramanlık düşüncesi etrafında işlendiği söylenebilir. Yine bununla bağlantılı olarak fetihlerin ve savaşların değişmez bir unsuru olarak şiirlerde belirginlik kazandığı görülür. "Müjde" şiiri buna örnek teşkil eder:

O gün bir kanlı şafak, gökten üflenmiş ateş;
Birden, dağın sırtında atlılar belirecek.
Atlılar put şehrine gediklerden girecek;
Bir şehir ki, orada insan ayak üstü leş. (Kısakürek, 2021, s. 401)

Atlı birlikler, at üstünde olmanın verdiği hareket kabiliyetiyle ansızın belirivermiş, fethedilecek şehrin gediklerinden içeri girerek savaş meydanında kahramanlıklarını sergilemişlerdir. Şiirlerinde atları kahramanlık boyutuyla işleyen Necip Fazıl, kahraman (binici) ile at arasındaki ilişkinin boyutuna dikkat çekmek için "kahramanın yüreğini kurşun gibi eritip suya dökerek olursanız meydana çıkacak şekil attır" (2024, s. 55) ifadelerini kullanır.

"Sakarya Türküsü" (veya destanı) Necip Fazıl'ın en bilinen, yayımlandığında en çok tesir uyandıran şiirlerindendir. Orhan Okay, 1949 tarihini taşıyan ve millî heyecanı ayakta tutan bu şiiri Necip Fazıl'ın "cemiyetçiliğinin" zirvesi olarak değerlendirir (2014, s. 99). Yahya Kemal ve Faruk Nafiz'in şiirlerinde gördüğümüz akıncılar, yani atlı askerî birlikler bu metinde de varlık gösterir. "Nerde kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna; / Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?" (2021, s. 399) mısraları akıncıların vazifelerini yerine getirmek adına uzaklara gidişini, yaptıkları fedakârlıkları hatırlatır. Şair akıncıları "şanlı" sıfatıyla anarak kahramanlıklarına vurgu yapar. "Perdeler" (2021, s. 259) şiirinde piyadelerle birlikte anılan atlılar, yine askerî birlik olarak görünür.

Necip Fazıl'ın atları heybeti, şaşaası ve etrafında uyandırdığı etki bakımından ele aldığı şiirleri de vardır. "Üç Atlı" şiiri buna örnektir:

Karşı yoldan üç atlı,
Bir kuş gibi geliyor kanatlı,
Geliyor köye doğru
(...)
Bir bulut olmuş rüzgâr,
Heyecandan başaklar,
Tutmuş nefeslerini.

Sıradağlar inliyor,
Kalbi dinliyor,
Çelik nal seslerini.

Sürün atlılar, sürün!
Beni alıp götürün,
Bu yerde pek yalnızım.

Demeyiniz, bu da kim?
Öyle diyor ki, içim,
Candan aşınanızım... (Kısakürek, 2021, s. 329)

Şiirde atlıların koşması karşısında tabiatın bütün unsurlarıyla bu atlılara dikkat kesilmesi anlatılır. Bütün varlıklar dikkatlerini atlıların üzerine yoğunlaştırmıştır. Atlılar, zarafeti, heybeti ve şaşaasıyla bu ilgiyi üzerlerinde toplarlar. *At'a Senfoni*'nin hemen her sayfasında atlara karşı olan hayranlığını dile getiren Necip Fazıl, atları bütün hayvanlardan üstün tutmuş, onları hayvanlarla insanlar arasındaki bir mertebeye konumlandırmıştır. "Üç Atlı" şiirinde kuş gibi kanatlarıyla gelen atlıların çelik nal sesleri sıradağları inletir. Heyecanlanan başaklar nefeslerini tutmuşlardır. Yalnızlık çeken şiirsel öznenin isteği ise kendini aşına hissettiği bu atlılarla beraber gitmektir. Necip Fazıl, şiirlerinde atın manasını estetik bir perspektifle açıklar: "Benim şiir ve bedî ölçümde at, en kaba müşahhasan en ince mücerrede kadar birçok his ve fikir ukdesinin dış âlemde bulduğu ve büründüğü en güzel plastik hüviyettir." (2024, s. 38)

İnsan zihninde yılların biriktirdiği çağrışımlarıyla birlikte var olan hayvan imgeleri kolektif suuraltını canlı tutmanın araçlarından biridir. Türk edebiyatında 20. yüzyılın başında mitolojiden, destanlardan ve halk kültüründen yararlanarak millî kaynaklara dönme eğilimi görülür. Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul ve Faruk Nafiz Çamlıbel gibi şairler elinde geyik, kartal, turna, at vb. sembollerin kullanıldığı gözlemlenir (Özdemir, 2022, s. 20, 119). Necip Fazıl'ın atlarla ilgili şiirlerinde de aynı hassasiyetin izlerini bulmak mümkündür. Atlar Necip Fazıl şiirinde tarihe ve geçmişe sahip çıkma, kahramanlık vurgusu, soyluluk ve zarafet gibi yönler etrafında işlenir. Fakat bu, hiçbir edebî ekole bağlı kalmadan kendi şiir dünyasını inşa eden Necip Fazıl'ı bir edebî gruba veya anlayışa dâhil etmek anlamına gelmez. Nitekim Necip Fazıl'ın atlara olan özel ilgisi de şiirlerini şekillendiren belirleyici bir unsurdur.

Atlara modern Türk edebiyatında genellikle özne değil nesne olmuş, kahramanlıkları yerine getiren cesur bir varlık, ulaşımı yerine getiren güçlü bir vasıta olarak kurguda yer almıştır. "Oyuncak" şiiri ise atın kendi sesini duyduğumuz ender örneklerdendir. Atın ağzından kaleme alınan metinde binici ve at arasındaki ilişki ele alınır:

Ben bir atım, iradem, elinde binicimin,
Bir çocuk oyuncuğu ucunda bir sicimin... (Kısakürek, 2021, s. 98)

At ve binicisi arasında başka hiçbir hayvanla insan arasında örneği görülemeyecek bir bağ, bir bütünlük söz konusudur. Binici, bir kere atın üstüne çıktığı zaman artık iki farklı varlığın altı-üstü bir araya gelişinden ziyade birliğin uyumu ve hareketi söz konusudur. Bu uyuma yön veren, elbette atın iradesini elinde tutan binicidir. Bu uyumda at, insanın tamamlayıcısı konumundadır. Necip Fazıl, *At'a Senfoni*'de bu konuya da değinir:

...Halbuki at, ayaklarımızı yerden kestikten sonra altımızdaki kıvranışı, duruşu, mesafeleri koklayışı, bin bir şekilde yol alışı, ruhumuzu bütün çizgilerine nakşedişiyle, sanki bizim yarı belimizden itibaren bir devamımızdır. Sanki at, içimizdeki hasret ve oluş idealinin, fiziğimize bağlı şekillenişidir. At, insanın tamamlayıcısıdır. (Kısakürek, 2024, s. 11)

"Oyuncak" şiirini atın ağzından kaleme alınmış bir metin gibi değil, şiirsel öznenin kendi nefisini ata benzettiği bir metin gibi yorumlamak da mümkündür. Atın simgesel arka planı çok zengindir. Bunlardan biri de "akıl tarafından gem vurulan içgüdülerin ve hayvanî doğanın bir simgesi olarak" attır (Kocabıyık, 2015, s. 219). Atlar, çeşitli inançlarda sürücüsünün iradesine bağlı olarak iyinin ve kötünün temsilcisi olarak gösterilir. Özgür iradeyi şeytanın egemenlik alanı olarak gören Luther insanı bir ata benzetir; atın binicisi tanrı olursa fiilleri iyi, şeytan olursa fiilleri kötü

olur (Kocabıyık, 2015, s. 219). Necip Fazıl “Oyuncak” şiirinde atı nefesine benzetmiş,⁵ bu atın başıboş olmadığını ve yaratıcı tarafından dizginlendiğini ifade etmiştir (Özdemir, 2022, s. 178).

Necip Fazıl’ın atları merkeze yerleştirdiği bir diğer metin, iki mısradan oluşan “Boş Ufuklar” şiiridir. Şiir *Çile*’de hasret ve özlem duyguları etrafında kaleme alınan metinlerin bir araya getirildiği “Daüssıla” bölümünde yer alır. Yitirilen birtakım değerler, iyi insanların iyi atlara binip gitmesi mecaziyla anlatılır:

Ne kervan kaldı, ne at, hepsi silinip gitti,
İyi insanlar iyi atlara binip gitti. (Kısakürek, 2021, s. 239)

Şiirde tırnak işareti içine alınan ifade, bunun başka bir metinden iktibas edildiğine işaret eder. Toplumsal hafızada yer ettiği üzere bu cümlelerin bir benzerini Yaşar Kemal de kullanmıştır. *Demirciler Çarşısı Cinayeti* romanı “o iyi insanlar, o güzel atlara bindiler çekip gittiler” cümlesiyle başlar ve aynı cümleyle sona erer (1998, s. 6, 545). Toplumsal çürümeyi ve ahlaki çöküşü anlatan, geçmişte var olduğuna inanılan Anadolu’ya has birtakım değerlerin tarih sahnesinden çekilişine getirilen bir ağıt niteliğindeki bu söz romanın birkaç yerinde tekrarlanır. “Boş Ufuklar” şiiri 1978 tarihini taşıırken *Demirciler Çarşısı Cinayeti* ilk olarak 1974’te yayımlanmıştır. Bu durum, Necip Fazıl’ın ilgili ibareyi Yaşar Kemal’den ödünç aldığı izlenimi uyandırır. Fakat Necip Fazıl’ın bu cümlelerin geçtiği hikâyeyi çok daha önce, ilk baskısı Türkiye Jokey Kulübü tarafından 1958’de yapılan *At’a Senfoni*’de anlattığı görülür. Necip Fazıl *At’a Senfoni*’yi Memiş Ağa’nın hikâyesiyle bitirir. Memiş Ağa, Birinci Dünya Savaşı’nın sona erdiği yıllarda süvari zabıtlarının gelip yüksek ordu mensupları için at satın aldıkları bir köyde yaşar. Yine böyle bir alışveriş için geldiklerinde zabıt ile Memiş Ağa arasında geçen diyalog şu şekildedir:

İlerleyen, Memiş Ağanın yanına giden, onu selâmlayan, selâmına cevap alan, şahsını tanıtan, tanınan ve mendilini açıp oturması için kendisine yer gösterilen zabıt... Uzun bir sükût... Memiş Ağanın konuşmaya pek niyeti yok... Nihayet zabıt dayanamayıp, köyün en büyük ağasına ve atçısına soruyor:

-Niye susuyorsun ağa?

-Ne söyleyeyim oğul?

Zabıt kimi sorduysa “yok” cevabını alıyor; hangi atı merak ettiyse “yok, gitti; yok, öldü!”

Sükût...

-Ya şu meşhur kır at; Akduman?

-Yok, öldü!

Hangi insan sorulsa “ya öldü, ya gitti”; hangi at merak edilse “ya gitti, ya öldü...” Ölen niçin, giden nereye? Yahut ölen nereye, giden niçin? Gidenler mi ölüyor, ölenler mi gidiyor? Hâsılı her şey karanlık, her şey müphem...

Nihayet Memiş Ağa, zabıtın ikide birde kendisini kurcalamasından üzgün, elini gayet hususi bir işaretle sağa açıp ve sonra ona bir gidiş ahengi verip diyor ki:

-Senin anlayacağın, oğul, iyi insanlar, iyi atlara bindileer, gittiler! (Kısakürek, 2024, s. 201)

Bu veriler ışığında şiirde geçen ifadenin Yaşar Kemal’in romanından değil, *At’a Senfoni*’de anlatılan hikâyeden ödünç alındığı söylenebilir. Necip Fazıl, aynı hikâyeyi *Aynadaki Yalan* isimli romanında da kullanır. İmam, Naci’yle arasında geçen konuşmada “senin anlayacağın, iyi insanlar iyi atlara bindiler, gittiler” (1991, s. 47) ifadesini kullanır ve söz konusu hikâyeyi özet olarak anlatır.

⁵ Gemsiz at, Fars ve Türk edebiyatında nefis-i emmarenin, yani kötülüğü emreden nefsin simgesidir (Kocabıyık, 2015, s. 220). At ve binici arketipi Platon, Mevlâna, Kierkegaard, Kafka gibi pek çok düşünürün ilgi alanına girmiş, konuyla ilgili çeşitli benzetmeler yapılmıştır (Kocabıyık, 2015, s. 219-228).

“Boş Ufuklar” şiiri başta olmak üzere bütün bu metinlerin ortak özelliği, iyi insanların iyi atlara binip uzaklara gitmesi mecazıyla eskiden sahip olunan birtakım değerlerin yok oluşu karşısında duyulan üzüntünün anlatılmasıdır.

“Tahta At” ismiyle de bilinen “Bayram” şiiri, ölüm ve çocukluk yıllarına duyulan özlem etrafında değerlendirilmesi gereken bir metindir:

Ölüm ölene bayram, bayrama sevinmek var;

Oh ne güzel, bayramda tahta ata binmek var! (Kısakürek, 2021, s. 148)

Necip Fazıl ömrünün son yıllarına ait bu şiirde ölüm gerçeğini bayram sevinciyle birlikte ele almıştır. Tahta ata binmek, cenaze namazının ardından tahtadan yapılmış bir tabutla taşınmayı ifade eden bir metafor olduğu gibi çocukluk yıllarına ait bayram kutlamalarını da hatırlatır. Tahta at, çocuklukların bayram yerlerini, lunaparkları ve atlı karıncaları simgeleyen nostaljik bir imgedir. Çok küçük yaşlardan itibaren atlara aşına olan Necip Fazıl, şiirinde ölüm, bayram ve çocukluk üçgenine tahta at mecazını yerleştirir.

Necip Fazıl’ın şiirlerinde doğrudan at veya ata ilişkin ifadeler olduğu gibi “beygir”, “küheylan”, “kısarak”, “yağız”, “eyer” gibi atla ilişkili pek çok kelime kullanılır. “Cansız At” (2021, s. 126) şiirinde kişneyen at, “Utansın” (2021, s. 413) şiirinde koşan küheylan, “Yağız At”ta (2021, s. 109) ağzı eyerli at mevcuttur.

SONUÇ

Atlar tarih boyunca Türklerin sosyal, siyasi, iktisadî ve dinî hayatının önemli bir parçası olmuştur. Gücü, dayanıklılığı, savaş meydanlarında binicisine sağladığı avantajlarıyla daha çok askerî alanda kullanılan atlar zaman içinde kudret ve kahramanlık sembolü hâline gelmiştir. Çeşitli yönleriyle Türk kültürünün pek çok alanında karşılaşılan atlar, ilk örneklerinden itibaren Türk edebiyatının da değişmez unsurlarından biri olmuştur. Bugün toplumsal hafızada yer eden birçok yazar ve şair çağlar boyunca atları eserlerinin konusu yapmıştır. Modern Türk edebiyatında varlığını muhafaza eden at kültürü, Necip Fazıl’ın eserlerinde de görünür.

Necip Fazıl’ın şiirleriyle biyografisi ve mensur eserleri arasında paralel bir ilişki söz konusudur. Çocukluğundan itibaren atlara büyük ilgi duyan, ilk baskısı 1958’de yapılan *At’a Senfoni*’de atları her yönüyle kuşatan Necip Fazıl, atlar hakkındaki duygu ve düşüncelerini şiir türüne de yansıtmıştır. Tespit edilebildiği kadarıyla ilki 1923, sonuncusu 1982 olmak üzere Necip Fazıl’ın 18 şiirinde atların izlerine rastlanır. Atlar, yaklaşık 60 yıla yayılan edebî hayatının başından sonuna kadar Necip Fazıl’ın şiirinde vazgeçilmez unsurlardan biri olmuştur. Türk tarihinde atların en çok kullanıldığı alan savaş meydanı olmuş, atlar daha çok güç, kudret ve kahramanlığı sembolize etmiştir. Benzer şekilde Necip Fazıl’ın şiirlerinde de atın daha çok kahramanlık yönüyle ele alındığı gözlemlenir. Atların savaşlarda gösterdikleri üstün başarılar, fetihlerin değişmez askerî birlikleri oluşları, akından akına koşup ülkeler fethetmeleri, zaferlerde binicilerine ortaklık etmeleri gibi yönler Necip Fazıl şiirinde kendine yer bulur. Yüzyıllar boyunca kahramanlık sembolü olarak görülen atların bu yönüyle şiirde karşılık bulması, geleneğin sürekliliğinin sağlandığına işaret eder.

Atın insanın tamamlayıcısı olduğunu düşünen Necip Fazıl, binici ve atı iki farklı varlık olarak değil bir bütün olarak görür. At ve binicisi arasında başka hiçbir varlıkla rastlanılmayan bir uyum söz konusu olduğu düşüncesi şiirlerde işlenir. Necip Fazıl, atların plastik güzelliğine de değinir.

Atlar şiirlerde heybeti, zarafeti ve şaşaaıyla ilgiyi üzerinde toplayan, yürüyüşü ve koşmasıyla derin tesirler uyandıran bir varlık olarak tasvir edilir. Atlara olan hayranlığını daima belirten şair, şiir platformunda da bu hayranlığını gösterir. Necip Fazıl'ın doğrudan atlar üzerine meydana getirdiği şiirleri olduğu gibi ölüm, hasret gibi temalar etrafında kaleme aldığı, atlarla ilgili kelime ve kelime gruplarını mecazlar etrafında kullandığı şiirleri de mevcuttur. Necip Fazıl'ın metinleri Türk tarihinin önemli unsurlarından biri olan, Türk edebiyatının ilk örneklerinden itibaren farklı zaman ve türlerde işlenen atların 20. yüzyıl itibarıyla şiir türünde varlığını korumaya devam ettiğini gösterir.

KAYNAKÇA

- Asya, Arif Nihat (2020). *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bedir, Âtîf (2021). "At'a Senfoni ya da Atlar Rüzgârların Kızıdır". *Hece* 299, 49-54.
- Bilgin, Orhan (1995). "Türk Edebiyatında Rahşiyeler". *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*. (Ed. Emine Gürsoy Naskali). Türkiye Jokey Kulübü, 276-280.
- Caferoğlu, Ahmet (1953). "Türk Onomastiğinde "At" Kültü". *Türkiyat Mecmuası*, 10, 201-212.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz (1969). *Han Duvarları*. Ankara: MEB Devlet Kitapları.
- Çavuşoğlu, Ali (2007). "At Kültürü, Düşünce ve Duygu Dünyamızdaki Yansıması". *İSTEM* 5(9), 91-110.
- Çebi, Hasan (1987). *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çınar, Ali Abbas (1995). "Divanu Lügati't-Türk'te At Kültürü". *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*. (Ed. Emine Gürsoy Naskali). Türkiye Jokey Kulübü, 147-155.
- Çoruhlu, Yaşar (1999). *Türk Mitolojisinin ABC'si*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Çubukçu, İbrahim Agah (1987). *Türk İslâm Kültürü Üzerinde Araştırmalar ve Görüşler*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Durak, Mustafa (2007). *Ben Terkisinde Necip Fazıl Kısakürek: Metin Çözümlemeleri*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Durmuş, İlhami (2021). "Türk Kültür Çevresinde At". *Asya Araştırmaları Sosyal Bilimler Dergisi* 5(1), 1-12.
- Ediboğlu, Baki Süha (1968). *Bizim Kuşak ve Ötekiler*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gökyay, Orhan Şaik (2007). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Güneş, Mustafa (2014). "Türk Kültüründe At ve Necip Fazıl'ın Ata Senfonisi". *Vefatının 30. Yıl Dönümünde Ulusal Necip Fazıl Bilgi Şöleni 6-8 Mayıs 2013, Kütahya Bildiri Kitabı*. (Ed. Mustafa Güneş). Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Folklor Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü, 333-353.
- Gürsoy, Akile (1995). "Türk Siyasi Parti Amblemlerinde At". *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*. (Ed. Emine Gürsoy Naskali). Türkiye Jokey Kulübü, 165-166.
- Kafesoğlu, İbrahim (1983). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kaya, Bülent (2017). "Divan Şiirinde At ve İşleniş". *TÜBAV Bilim* 10(3), 86-99.
- Kemal, Yaşar (1998). *Demirciler Çarşısı Cinayeti*. İstanbul: Adam Yayınları.

- Kısakürek, Necip Fazıl (1958). "At'a Senfoni". *Yarış ve Yetiştiricilik* 1(6), 38-43.
- Kısakürek, Necip Fazıl (1991). *Aynadaki Yalan*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl (1992). *O ve ben*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl (2021). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl (2024). *At'a Senfoni*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kocabıyık, Ergun (2015). *Dolaylı Hayvan*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Lüleci, Murat (2022). "Romantik Eşkıyalar: Türk Kültüründe Zeybek/Efe Geleneğinin Edebî Temsilleri Üzerine Bir Değersöküm Denemesi". *Millî Folklor* 34(17), 140-153.
- Mengüşoğlu, Metin Önal (2022). *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Portresi*. Bursa: Yıldırım Belediyesi Kültür Yayınları.
- Miyasoğlu, Mustafa (1993). *Necip Fazıl Kısakürek*. İstanbul: Adım Yayıncılık.
- Oğuzbaşaran, Bekir (2016). "Üstad Necip Fazıl'ın Şiirlerinde At". *Ay Vakti*, 165.
- Okay, M. Orhan (2014). *Necip Fazıl: Sıcak Yarada Kezzap*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Orkun, Hüseyin Namık (1954). *Eski Türklerde Evcil Hayvanların Tarihçesi*. Ankara: Yeni Matbaa.
- Özdemir, Fatih (2022). *Doğadan Söze: Modern Türk Şiirinde Hayvan İmgesi*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Sümer, Faruk ve Albayrak, Nurettin (2002). "Köroğlu". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 26, 268-270.
- Şehsuvaroğlu, Lütfü (2003). *Necip Fazıl Kısakürek*. Ankara: Alternatif Yayınları.
- Yahya Kemal (2025). *Bütün Şiirleri*. (Haz. Mehmet Samsakçı). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Yorulmaz, Hüseyin (2015). *Bir Neslin Üstadı: Necip Fazıl Kısakürek*. İstanbul: Hat Yayınevi.

Melek İlayda Sarı

Türk Romanında Bilimkurgu

(1996-2019)

Günce Yayınları

Oktaç Yivli

Öykü Nasıl Okunur

modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

İPEK DEMİR

Türk Romanında Distopya

(1990-2019)

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları